

DOĞUMUNUN 110. YILINDA PROF. DR. MEHMET ZÜHDİ BERKE

In memory of Prof. Dr. Mehmet Zühdi BERKE: On His 110th Birthyear

Alper AKÇALI

Refik Saydam Hıfzıssıhha
Merkezi Başkanlığı,
Viroloji Laboratuvarı,
ANKARA

İletişim:

Alper AKÇALI
Refik Saydam Hıfzıssıhha
Merkezi Başkanlığı,
Viroloji Laboratuvarı,
Cemal Gürsel Cad. No: 18
06100 ANKARA
Tel: 0312 458 24 52
Faks: 0312 458 24 08
e-posta: aakcali@isnet.net.tr

ABSTRACT:

Prof. Dr. Mehmet Zühdi BERKE was born in Aydın / Turkey in 1897. After finishing his studies in veterinary medicine, he was sent to Germany and worked with Prof. Dr. Paul Frosch, Prof. Dr. Bongert, Prof. Dr. Knuth and finished his PhD study in 1919. After returning to Turkey, he finished his studies in medicine in 1926, became a medical doctor and sent again to Germany to conduct scientific studies in Robert Koch Institute. In 1930, he returned to Turkey to work in veterinary medicine and to discover the presence of Bang infection in Turkey. He obtained the title of "infectious diseases specialist" in 1933 and started to work in Istanbul University with Prof. Dr. Hugo Braun. In 1935 he was invited by the Government of Afghanistan, where he established the Kabul University, Faculty of Medicine and Hygiene Institute. There he built vaccine production facilities and especially was successful for the smallpox vaccination campaign. He came back to Turkey in 1947 and started working in Refik Saydam Hygiene Institute at Vaccine and Sera Department in 1949. Prof. BERKE isolated the New Castle Disease virus in Turkey and produced a vaccine against this agent. Due to his studies in influenza in 1951 he was elected by WHO as an "influenza specialist". In 1958 he opened and became the director of the Virology Department of the Institute. He conducted many works about viruses such as influenza, polio, rabies, pox and made many scientific publications. Prof. BERKE retired in year 1962 from the institute. In 1974, he published a book named "Medical Virology" consisting of more than 2000 pages in two volumes. Prof. BERKE died in 1979 in Ankara.

Prof. Dr. M. Zühdi BERKE

Bilim tarihinin incelenmesi ve öğrenilmesinin bilimin gelişmesinde çok önemli katkıları olacağını, özellikle de ülkelerin kendi yetiştirdikleri bilim insanlarının hayatlarının ve çalışmalarının unutulmamasının o ülkedeki bilimin ilerlemesine destek olacağını düşünmekteyim. Bu amaçla ülkemize viroloji alanında çok önemli katkıları olduğunu düşündüğüm Prof. Dr. Mehmet Zühdi BERKE'nin doğumunun 110. yılında özgeçmiş ve bilimsel faaliyetleri hakkında bilgi vermek istiyorum.

Prof. Dr. Mehmed Zühdi BERKE 1897 yılında Aydın'da doğmuştur. İzmir Lise'sini bitirdikten sonra, Yüksek Askeri Veteriner Okuluna girmiştir. 1918 yılında veteriner hekim diplomasını almış ve bakteriyoloji asistanlığına atanarak aynı yıl içinde bakteriyoloji ve hijyen ihtisası için Almanya'ya gönderilmiştir. Berlin Veteriner Fakültesi Hijyen Enstitüsü'nde, Prof. Dr. Paul Frosch, Prof. Dr. Bongert, Prof. Dr. Knuth gibi otoritelerin yanlarında çalışmış ve bu arada Prof. Dr. Flügge'nin bakteriyoloji ders ve kurslarına devam etmiştir. 1919 yılında ihtisasını tamamlayarak Dr. Veteriner Hekim unvanını kazanmıştır (1). Hatırlatmak gerekirse; Prof. Dr. Paul Frosch şap hastalığının süzülabilen bir virüs olduğunu ortaya çıkaran viroloji tarihinin önemli bir ismidir (2). Frosch'un yanındaki çalışmaları BERKE'nin viroloji alanındaki gelişimine oldukça etki etmiş olmalıdır. BERKE, 1920'de Türkiye'ye döndükten sonra eski görevinde uzman asistan olarak

çalışmaya devam etmiş ve 1921 yılı sonunda da "Anerop Mikropların Üretilmesi ve Yeni Bir Cihaz" adlı tezi kabul edilerek Müderris Muavini (Doçent) olmuştur. İstanbul Tıp Fakültesi'ne öğrenci olarak devam etmiş ve 1925 yılında diploma sınavını, 1926 yılında da stajını tamamlayarak tabip diplomasını almıştır (348/3817). 1927 yılı sonunda farklı enstitülerde bilimsel araştırmalar yapmak üzere tekrar Almanya'ya gönderilmiştir. Bu defa önce "Reichgesundheitsamt" sonra Robert Koch Enfeksiyon Hastalıkları Enstitüsünde, özellikle Prof. Dr. Otto yanında, Prof. Gins, Prof. Dr. Boecker'in laboratuvarlarında, Postdam Teşhis Kurumu'nda çalışmıştır. 1930 yılında Paris'te toplanmış olan "Birinci Uluslararası Mikrobiyoloji Kongresi"ne katıldıktan sonra yurda dönmüş ve Yüksek Veteriner Okulundaki Müderris Muavinliği görevine devam etmiş, bu arada İstanbul Belediyesi Gıda Kontrol Laboratuvarı Şefliğine de atanmıştır. Robert Koch Enstitüsü Teşhis Laboratuvarı'nda edindiği bilgi ve tecrübelerin ışığı altında Türkiye'de ilk defa insan ve ineklerde Bang (*Brucella abortus* kaynaklı) enfeksiyonu bulunduğunu serolojik testlerle ve bakteriyolojik bulgularla ortaya çıkarmıştır (1, 3).

1933 yılında Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü adı altında kurulmakta olan dört fakültenin rektör ve organizatörü Prof. Dr. Falke'ye Veteriner Fakültesine bağlı Hijyen Enstitüsünün kurulmasında yardımcı olmuştur (1).

İstanbul Tıp Fakültesi'nden "Birinci Sınıf Bakteriyoloji ve İntani Hastalıklar Mütahassısı (250/2939)" ünvanını almış, 1933 yılında, İstanbul Üniversitesi kurulurken, jüri tarafından Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji ve Salgınlar Bilgisi Enstitüsü Doçentliğine seçilmesi üzerine Tarım Bakanlığından ayrılarak İstanbul Üniversitesi'nde görev almıştır. O zamanlar, mevcut olmayan bu Enstitünün kurulmasında Prof. Dr. Hugo Braun'a değerli bir yardımcı olmuş ve Enstitü kuruluncaya kadar ders ve uygulama malzemesini görevli bulunduğu Belediye Laboratuvarı'nda hazırlamış ve bu arada Ruamda (Malleus) Allerji Tetkikatı adlı önemli çalışmasını tamamlamıştır (1).

1935 yazı sonunda Afganistan Hükümeti, Prof. Dr. H. Reşat Sığındım'ın tavsiyesi üzerine Kabil Tıp Fakültesi Bakterioloji Profesörlüğüne istenmiştir. Bakanlar Kurulu Kararıyla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından üç yıl için Kabil'e gönderilmiştir. Zühdî BERKE'nin çalışma süresi Afganistan Hükümeti'nin isteği ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayıyla dört defa uzatılmıştır. Kabil Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde bakterioloji, enfeksiyöz hastalıklar ve hijyen derslerini vererek, fakültenin eğitim imkanlarını geliştirmiştir. Afganistan'da görülen çiçek salgınlarının önüne geçmek amacıyla derhal bir çiçek aşısı laboratuvarı kurmuş, aşı yönetmeliği hazırlamış, aralıksız devam eden kurslarda yetiştirdiği aşı memurları vasıtasıyla ülke genelinde aşı uygulamasına girişilmiştir. Başarılı bir savaştan sonra, çiçek salgınları Afganistan'da artık görülmez olmuştur (4). Z. BERKE'nin şahsi gayreti ve Afgan Hükümeti'nin yardımıyla, Kabil'de, Bakterioloji-Seroloji, Çiçek, Kuduz, Kolera ve Tifo aşısı laboratuvarlarından oluşan "Bakterioloji ve Hıfzıssıhha Enstitüsü" kurulmuştur.

1938 yılında Afganistan'da ortaya çıkmış olan kolera salgını Enstitünün hazırladığı aşı ile kontrol altına alınmış, sonrasında sınırlarda alınan ciddi tedbirler ve aşılama sayesinde Afganistan'da kolera görülmemiştir.

Zühdî BERKE ayrıca Kabil Tıp Fakültesi dekanlığını yapmış ve son senelerde de Kabil'deki, sağlık kurumlarını, tıp fakültesi hastanelerini içine alan bakanlık seviyesine yakın ve Başbakanlığa bağlı olan "Müstakil Sıhhiye Reisliğinde" Reis olarak çalışmıştır. Z. BERKE'ye Afganistan'da Maarif ve Halk Sağlığı bakımından yaptığı hizmetler için, Maarif Veziri tarafından takdirname verilmiş, Kral tarafından da birinci derece altın maarif nişanıyla onurlandırılmıştır (1).

Z. BERKE, 1947 yılında Türkiye'ye dönmüş, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın, Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Enstitüsü'nde çalışması için yapılan daveti kabul ederek Millî Eğitim Bakanlığı'ndan naklen Mayıs 1949 da bu Enstitüde Aşı ve Serum Şubesi Müdürü olarak çalışmaya başlamıştır. Z. BERKE Enstitüde, özellikle virüsler üzerinde araştırma yapmak için bir virüs araştırma servisi kurmayı ve influenza üzerinde

çalışmayı ön plana almıştır. Bu sırada, Türkiye'de büyük zarar vererek seyretmekte olan bir tavuk hastalığının etkenini, Dr. Said Bilal Golem'le birlikte çalışarak embriyonlu yumurtadan izole etmiş ve bu virüsün, Newcastle Hastalığı Virüsü olduğunu tespit etmiştir. Böylece Türkiye'de ilk defa izole edilmiş bu virüse karşı yine ilk defa Comarov Tipi atenüe kuru aşı hazırlanmış ve bu aşı uygulamada çok başarılı sonuçlar vermiştir (1, 3).

1950-1951 influenza salgınında bu serviste izole edilmiş virüsün, serolojik olarak tipi tayin edilmiş, Londra'daki Dünya İnfluenza Merkezi'nde teyid edilmiş; bu laboratuvar Dünya Sağlık Örgütü tarafından, Bakanlığın onayı ile Dünya İnfluenza Merkezi'ne bağlı, Türkiye İnfluenza Merkezi olarak kabul edilmiş ve Z. BERKE Türkiye Viroloji Eksperti tayin edilmiştir. 1958 yılında, virüs aşılarını, virüs araştırma, doku kültürleri laboratuvarlarıyla birlikte İnfluenza Merkezi'ni içine alan Viroloji Şubesi kurulmuş ve kendisi bu şubenin ilk müdürü olmuştur (3, 5). 13 Temmuz 1962'de emekliye ayrılıncaya kadar da bu görevi yürütmüştür. Bu süre içerisinde influenza virüsleri, riketsiyalar, kuduz seroprofilaksisi, poliomyelitis konusunda arkadaşlarıyla çalışmalar yapmış ve yayınlamıştır. Halen online olarak British Medical Journal'daki bir makalesine internetten erişim mümkündür (6).

"Bunun gibi, başkalarının yazdıkları kitapları, yayınları okuyarak, kurdukları müesseselerde tecrübe ve araştırma yaparak bilgi edindiğimizi, meslek ve ihtisas sahibi olduğumuzu gözlerimizin önüne getirerek, bizim ömür boyu devam eden görgü ve tecrübelerimizden başkalarının istifade etmesini sağlamayı hedef alarak bir eser bırakalım." ilkesini önsözüne yazdığı, çalışma arkadaşlarının çok büyük destekleriyle basımı 1974 yılında mümkün olan ve 2 ciltten oluşan 2060 sayfalık "Tıbbi Viroloji" kitabı viroloji alanında tarihimizde bu kadar kapsamlı, nadir, belki de tek eserdir (3).

Ülkemize saydığım hizmetleri sunan, viroloji alanında önemli çalışmaları olan Prof. Dr. Zühdî BERKE 1979 yılında Ankara'da vefat etmiştir.

Yazmış olduğu Tıbbi Viroloji kitabının önsözünde

“Kitapta çok eksiklikler bulunacağı şüphesizdir. Bunları ikinci baskıyı yapacak olanın tamamlamasına bırakarak, kitabın basılmasına cesaret etmiş bulunuyorum...” diyerek bırakmış olduğu vasiyetini bilim topluluğumuza tekrar hatırlatarak, vasiyetini gerçekleştirebileceğimiz günü heyecanla bekliyorum.

KAYNAKLAR

1. Berkin TŞ. Prof. Dr. Zühdi BERKE emekliye ayrıldı. Türk Hijyen ve Tecrübi Biyoloji Dergisi, 1962; 22 (2-3): 103-10.
2. Horzinek MC. The beginnings of animal virology in Germany. Arch Virol. 1995;140(6):1157-62.
3. BERKE Z. Tıbbi Viroloji. 1. baskı. Ankara. Gürsoy Matbaacılık, 1974.
4. BERKE Z. Smallpox control in Afghanistan. Zentralbl Bakteriol [Orig]. 1956 Apr;165(5-7):301-4.
5. BERKE Z. The Asian influenza pandemic in Turkey, 1957/58. Bull World Health Organ. 1959;20(2-3):494-8.
6. BERKE Z. Inoculation experiments against typhus in Afghanistan. Br Med J 1946; 2(4485):944-5. (<http://www.pubmedcentral.nih.gov/pagerender.fcgi?artid=2054922&pageindex=1>)